

Ermessenda de Carcassona:

una dona amb un paper destacat en la política catalana del segle XI

Segons Pierre Bonnassie¹ durant l'alta edat mitjana, a finals del segle X, la fragmentació del poder polític que s'esdevingué va fer possible l'aparició de dos elements fonamentals per entendre el naixement de la societat feudal a Catalunya. En primer lloc, els grans propietaris laics i eclesiàstics passaren a tenir la jurisdicció sobre els pagesos, que treballaven les seves terres a canvi de protecció, i en segon lloc, el sorgiment d'un vassallatge entre membres de la noblesa catalana, que va comportar el naixement d'un sistema a complex de xarxes de dependència i de gratificacions².

¹ Nascut a Rinhac (França) el 24 de novembre de 1932, i mort a Tolosa de Llenguadoc el 14 de març de 2005, fou un historiador i professor de la Universitat de Tolosa Le Mirail, i va dedicar gran part de la seva obra a l'estudi de la Catalunya medieval.

² Bonnassie, Pierre, Catalunya mil anys enrere: creixement econòmic i adveniment del feudalisme a Catalunya, de mitjan segle X a finals de segle XI, Barcelona, Edicions 62, 1979-1981 (2 vols.).

En aquest context polític, caracteritzat pel procés de canvi feudal és on s'ubica la nostra protagonista. Ermessenda de Carcassona va néixer l'any 973 en el si d'una família noble, era filla del comte Roger I de Carcassona i d'Adelaida de Gavaldà. De la seva infantesa, no en tenim notí-

Sarcòfag d'Ermessenda

Font: Capítol catedral de Girona-Tots els drets reservats

cies fins que l'any 993, quan tenia 20 anys, es casà amb el comte de Barcelona, Ramon Borrell, i rebé com a esponsalici els comtats de Girona i d'Osona-Manresa.

Al costat del seu marit, Ermessenda va dirigir els afers comtals, també va presidir tribunals de justícia, alhora que va participar en les campanyes militars d'Al-Andalus que dugué a terme el comte Borrell, fets que deixen

entreveure el seu fort caràcter i la seva desmesurada ambició. Però, l'any 1017 -amb la mort del seu marit- fou quan assolí el màxim grau de poder, ja que esdevingué regent del comtat de Barcelona. La comtessa va continuar dirigint la política comtal, com a tutora del seu fill Berenguer Ramon, fins a la seva majoria d'edat. Du-

rant la seva regència va governar amb determinació i envoltada de consellers eficients com el seu germà Pere, bisbe de Girona, l'abat Oliba o Gombau de Besora, i demostrà així la seva vàlua, ja fos encapçalant campanyes contra els musulmans, enfrontant-se als senyors

feudals, donant suport a l'art romànic, afavorint l'Església amb donacions i fundacions de monestirs, o bé col·laborant amb l'abat Oliba a impulsar les assemblees de Pau i Treva³.

Quan el seu fill Berenguer Ra-

³ Les assemblees de Pau i Treva es van constituir com a institucions eclesiàstiques i van pretendre limitar la violència dels senyors feudals durant l'alta edat mitjana.

mon arribà a la majoria d'edat, l'any 1021, la comtessa Ermessenda quedà al marge de la política del comtat de Barcelona, però continuà regint el destí dels

Aquesta situació féu que Ramon Berenguer veiés condicionats els afers comtals, on la prioritat era posar fi a les revoltes nobiliàries. En conseqüència, la pugna pel poder, en lloc d'apaivagar-se, es va anar tibant de tal manera que l'any 1053 arribà a produir-se un enfrontament armat entre àvia i nét. La tiban-

tor seguia creixent, i així al cap d'uns anys Ermessenda féu valer la seva influència i va aconseguir que el Papa Víctor II excomuniés el seu nét Ramon Berenguer arran del seu casament amb Almodis

de la Marca, considerada adúltera després d'abandonar

l'anterior marit, el comte de Tolosa. I no va ser fins un any després que Ermessenda veié dissolt el seu grup de confiança per la mort dels seus principals consellers: l'abat Oliba, el seu germà, Pere de Girona i Gombau de Besora. Comprenent que la seva actuació no feia més que perjudicar el seu nét i afavorir els barons feudals rebels, va decidir vendre tots els seus drets sobre els comtats de Girona i Osona a Ramon Berenguer I. Al cap d'uns mesos Ermessenda es retirà al castell de Santa Maria de Besora, i va morir l'any 1058 als 85 anys a Sant Quirze de Besora, tot i que el seu sepulcre està ubicat a la catedral de Girona.

Assumpció Cantalozella, en una aproximació novel·lística i ahistòrica de la figura d'Ermessenda, dibuixa la comtessa com una dona que "manava molt en un món d'homes"⁴. La historiografia, emperò, ha demostrat fefaentment que el paper de la dona baix medieval gaudia d'una independència material sorprenent. És en aquest sentit que Pierre Bonnassie diu, pensant en Ermessenda, -venustíssima comitissa- que l'activitat de les dones, tant en l'ordre polític com en el militar no és, en absolut, menyspreable.⁵

Lluís Company Ardila
Llicenciat en història

4 Cantalozella, Assumpció, *El falcó del comte*, Proa, Barcelona, 2003.

5 Bonnassie, Pierre: *Cataluña mil años atrás (siglos X-XI)* Barcelona, Ediciones Península, 1988, pàg.117. Citem aquesta edició resumida de Península per ser més accessible que els dos volums d'Edicions 62.

Cronologia dels comtes de Barcelona

Borrell II (947-992)
Ramon Borrell (993-1017)
Berenguer Ramon I (1017-1035)
Ramon Berenguer I (1035-1076)

Mapa dels comtats catalans
Font: www.xtec.cat

comtats de Girona i d'Osona. Amb tot, l'any 1035, la mort del seu fill permeté a Ermessenda la recuperació del control del comtat de Barcelona, ja que el seu nét Ramon Berenguer I encara no havia assolit la majoria d'edat, i la comtessa, pel fet de ser-ne la tutora, esdevingué per segona vegada regent del comtat de Barcelona fins a l'any 1039.

Però aquesta segona vegada, quan el seu nét va assolir l'edat adulta per governar, Ermessenda no es mostrà disposada a quedar-se al marge de la política comtal i la seva voluntat d'ingerència es féu palesa quan intentà influir en l'elecció de jutges o en la relació amb la noblesa del comtat.